

Oud ... maar niet versleten?

Dit artikel werd geschreven in het kader van het door Zwitserland gefinancierde thuiszorgproject in Roemenië. TON/ADR groepen werken aan de uitbouw van thuiszorg in zes plattelandsdorpen. Een grote doelgroep is de behoevende oudere bevolking. Volgens een berekening van Caritas uit 2015 heeft ongeveer 2% van de totale bevolking nood aan thuiszorg. Dit percentage stijgt tot 20% in de leeftijdsgroep van 65+. Op dit ogenblik kan slechts 6% van de oudere bevolking een beroep doen op thuiszorg of 0,23% van de totale bevolking. Een inhaalbeweging is dan ook nodig. Maar hoe is het om 'ouder' te zijn in Roemenië? Roemenië ondergaat momenteel een grondige sociaaleconomische transformatie veroorzaakt door nooit eerder geziene demografische veranderingen. Enerzijds daalt de bevolking jaar na jaar, zeker in de beroepsactieve bevolkingsgroep van 20 tot 64 jarigen. Voorspellingen voorzien een verdere daling van maar liefst 30% tegen 2060. De daling wordt veroorzaakt door een dalende fertiliteit en door emigratie. Een aantal regio's wordt harder getroffen door interne migratie. Anderzijds wordt verwacht dat het aandeel 65+ in Roemenië van 15% vandaag verdubbelt tot 30% in 2060. Deze trend is duidelijk zichtbaar in rurale gebieden waar het aandeel 65+ per beroepsactieve inwoner 2,5 hoger kan liggen dan in steden. Hierdoor zullen er in de nabije toekomst nieuwe en andere noden ontstaan op het vlak van gezondheid en lange termijn zorg.

Om hier een antwoord aan te bieden schreef Roemenië zich in op de uitvoering van de Europese 'actief ouder worden agenda'. De Roemeense regering vertaalde deze agenda in een nationale strategie voor de bescherming van ouderen en de promotie van actief ouder worden 2015-2020 met daarin vijf strategische doelstellingen:

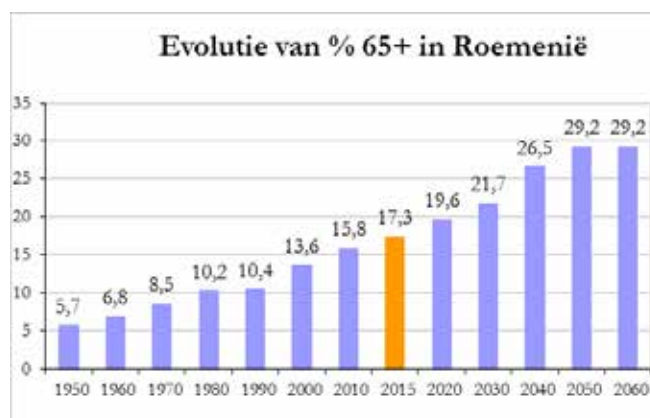
1. langer en gezonder leven;
2. verhoging van de arbeidsparticipatie op oudere leeftijd;
3. toenemende sociale en politieke participatie van ouderen;
4. verminderde afhankelijkheid van ouderen;
5. verbetering van de (langdurige) zorg.

In maart 2016 vaardigde de Roemeense regering een pakket van 47 maatregelen tegen armoede uit. De aangekondigde acties volgen in grote mate de levenscyclus van mensen. Voor 65+ komen budgetlijnen vrij voor onder andere: grootouders

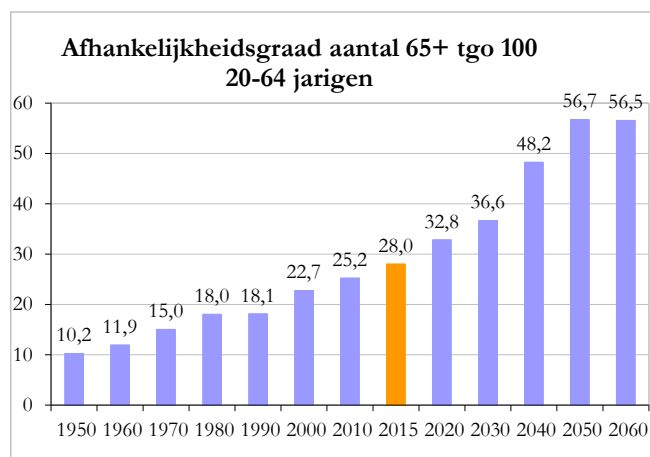
die zich wensen in te zetten voor de gemeenschap, thuiszorg, multifunctionele gemeenschapscentra en projecten die sociaal isolement doorbreken. Een aantal van deze deelaspecten worden meer in detail beschreven.

VERGRIJZING ALS TREND IN ROEMENIË

Het percentage 65+ in Roemenië bedroeg in 2015 17% en ligt daarmee onder het Europese gemiddelde van 18,5%. De komende decennia echter wordt een serieuze stijging van 12 à 13% verwacht (zie grafiek 1). De grijze druk is momenteel nog beheersbaar: zo zijn er 28 65-plussers voor 100 20- tot 64-jarigen. Dit aantal zal tegen 2040 bijna 57 zijn (zie grafiek 2). Ook hier overstijgt Roemenië de komende decennia het Europese gemiddelde, wat tegen 2040 op 45 wordt geschat.

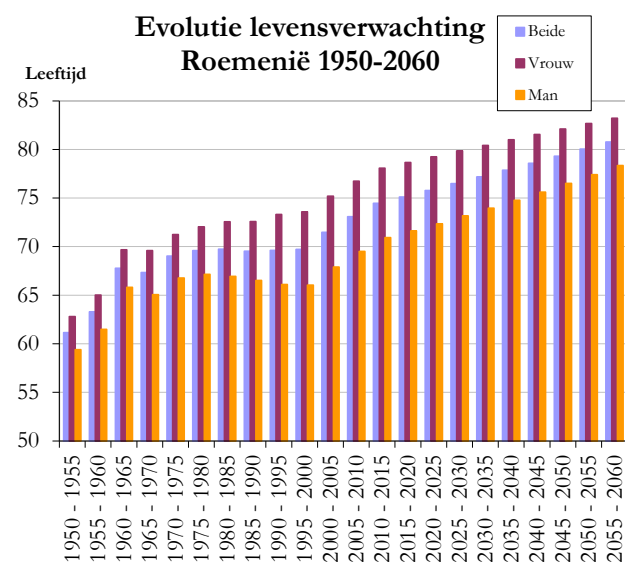
Grafiek 1: Evolutie van % 65+ in Roemenië - VN bevolkingscijfers

Grafiek 2 Evolutie van de afhankelijkheidsgraad - VN bevolkingscijfers

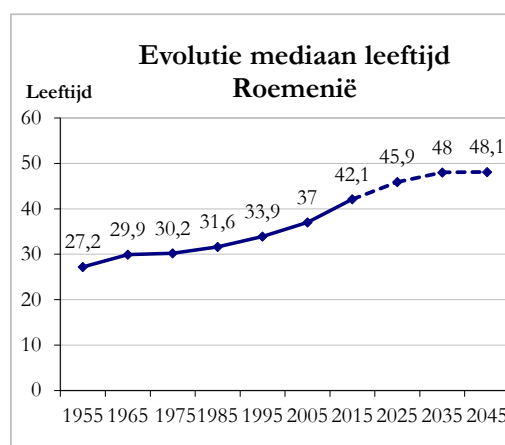
DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

De vergrijzing wordt voortgestuwd door een aantal factoren. In Roemenië nam de levensduur de afgelopen 60 jaar substantieel toe: een toename bij geboorte van 14 jaar voor vrouwen en 10 jaar voor mannen. In 2015 bedroeg de levensverwachting bij geboorte gemiddeld 75,1 jaar: voor vrouwen is dit 78,7 jaar en voor mannen 71,6 jaar.

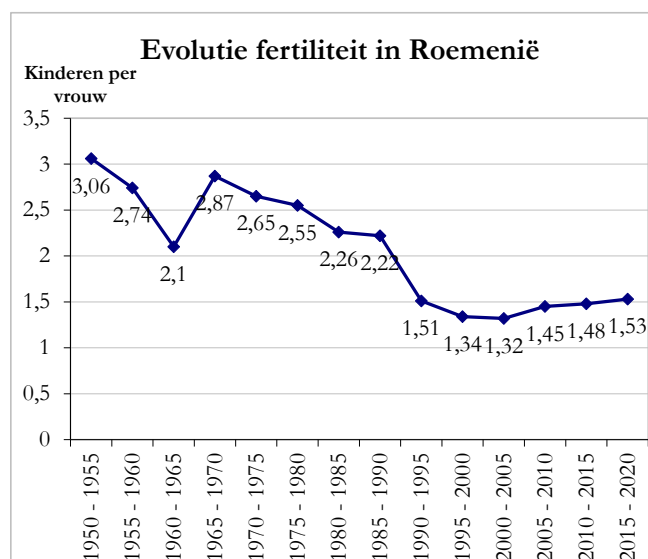
Grafiek 3: Evolutie levensverwachting Roemenië - VN bevolkingscijfers

Ondanks deze toename in jaren bengelt Roemenië samen met Bulgarije (74,5 jaar), Letland (74,5), Litouwen (74,7) en Hongarije (76) achteraan in de Europese klas met een gemiddelde van 81 jaar. Volgens voorspellingen zal Roemenië 81 jaar pas bereiken tegen 2050. Samen met de levensverwachting stijgt ook de mediaan leeftijd. Momenteel is deze in Roemenië 42 jaar, wat concreet betekent dat 50% jonger is dan en 50% ouder is dan 42 jaar. In 60 jaar tijd nam de mediaan leeftijd toe met 15 jaar.

Grafiek 4 Evolutie mediaan leeftijd - VN bevolkingscijfers

Een tweede belangrijke factor in de vergrijzing is de daling van de fertiliteit. In 2015 was er per Roemeense vrouw 1,5 kind. In 50 jaar tijd is dit een halvering van het aantal kinderen per vrouw. Dit betekent op termijn een lagere vervangingsgraad van de bevolking.

Grafiek 5 Evolutie fertiliteit - VN bevolkingscijfers

De ouder wordende Ceaușescu babyboom generatie (midden jaren 1960) zal in de zeer nabije toekomst een grote impact hebben op de vergrijzing. Abortus bleek in de jaren 1955-1965 zowat de enige 'efficiënte' familieplanning te zijn. In 1957 werd abortus gelegaliseerd in Roemenië. Bij gebrek aan contraceptie, was abortus de uitweg om het aantal

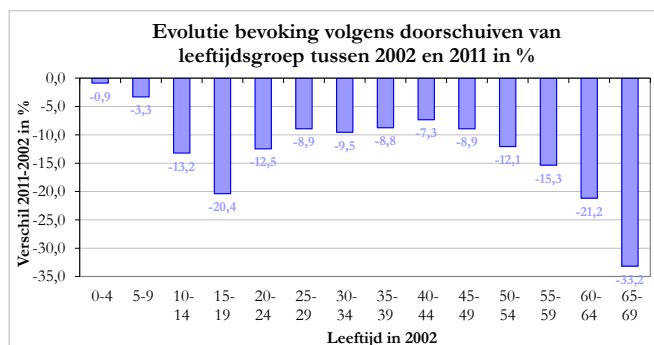
DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

kinderen te beperken. Dit leidde ertoe dat 80% van de zwangerschappen vroegtijdig werd afgebroken. Terwijl de geboortegraad in 1960 nog 19 pro duizend bedroeg, daalde dit tot 14 pro duizend in 1966. Om hieraan een halt toe te roepen, werd in november 1966 het befaamde decreet 770 uitgevaardigd. Abortus werd verboden, slechts in een aantal gevallen zou het nog toegelaten zijn:

- voor vrouwen ouder dan 45 jaar;
- voor vrouwen die reeds vier kinderen op de wereld hadden gezet (5 in 1985);
- voor vrouwen wiens leven in gevaar was;
- in geval de foetus misvormingen vertoonde;
- in geval van verkrachting of incest.

Daarnaast werd een ingenieus boetesysteem uitgedokterd: kinderloze personen moesten een deel van hun loon afstaan. Dit decreet wierp meteen vruchten af, want in 1967 steeg de geboortegraad tot 27,5 pro duizend. Het effect zou echter maar een aantal jaren doorwerken. Maar het gevolg voor vandaag is dat deze 'gedecreteerde' baby's weldra de pensioengerechtigde leeftijd zullen bereiken.

Een derde factor in de vergrijzing is emigratie. In een eerder artikel werd de omvang van dit fenomeen besproken. Bijna 1/5de van de Roemeense bevolking bevindt zich buiten Roemenië. Een gegeven dat des te duidelijker wordt in de jonge beroepsactieve bevolking. Een vergelijking van de volkstellingen van 2002 en 2011 leert ons dat 20% van de 15- tot 19-jarigen in 2011 niet meer voorkomt in de categorie van 25- tot 29-jarigen.

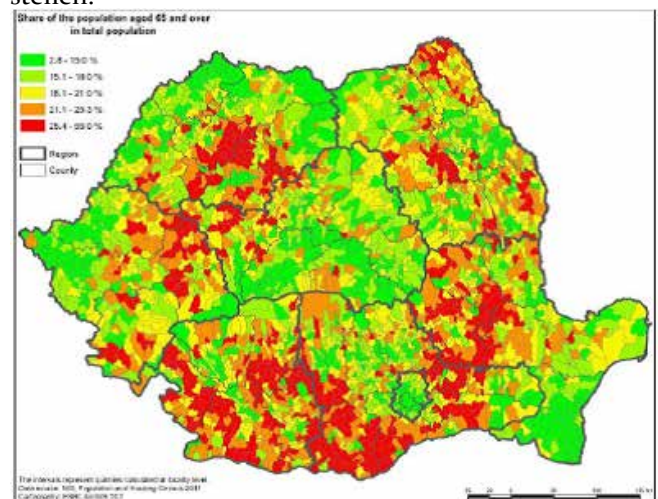
Grafiek 6 Evolutie in de verschuiving van de bevolking – Volkstelling 2002/2011

Voor de oudere bevolking is dit nog te verklaren door sterfte, voor de jongere groep voornamelijk door

migratie.

REGIONALISERING VAN DE VERGRIJZING

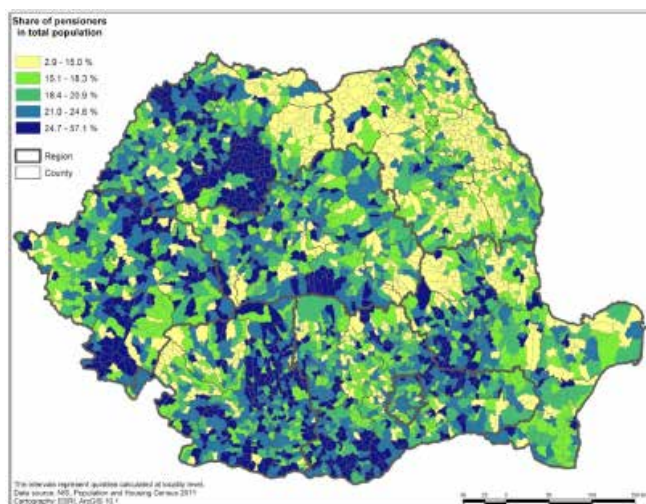
Tot nu toe kwam vergrijzing enkel voor heel Roemenië aan bod. Net zoals in andere domeinen doet dit afbreuk aan de regionale verschillen. In figuur 1 is te zien dat het aandeel 65+ groter is in het zuidelijk, centrum westelijk en noordoostelijk deel van Roemenië. Dit hoeft niet noodzakelijk te leiden tot een groter aantal geregistreerde gepensioneerden. Terwijl in het zuiden de twee kaarten goed overeenkomen, komen in het westen en het centrum relatief meer gepensioneerden voor in relatie tot het aantal 65+ en in het noordoosten is er een omgekeerd fenomeen vast te stellen.

Figuur 1 Aandeel 65+, rood > 21% - Onderzoeksrapport 2014

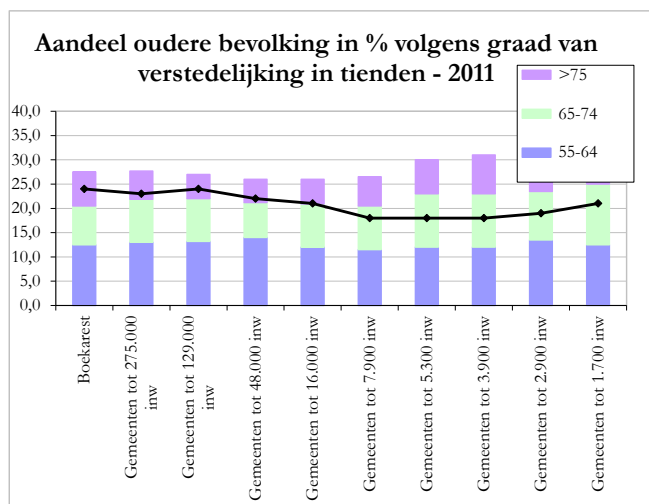

**DOSSIER
Vergrijzing in
Roemenië**

Figuur 2 Aandeel gepensioneerden, blauw >21%

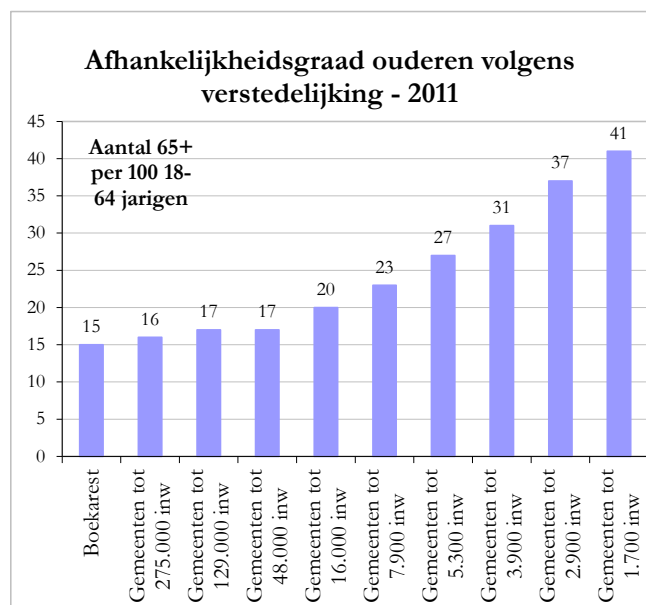
Een verdere analyse van de vergrijzing toont verschillen in leeftijdsopbouw tussen steden en platteland. Grafiek 7 toont dat 12 à 15% van de stedelijk bevolking ouder is dan 65, dit aandeel klimt op tot zeker 23% in ruraal gebied. Tegelijkertijd is bijna 25% van de stedelijke bevolking gepensioneerd en in ruraal gebied 18 à 20%.

Grafiek 7 oudere bevolking in relatie tot verstedelijking - Onderzoeksrapport 2014

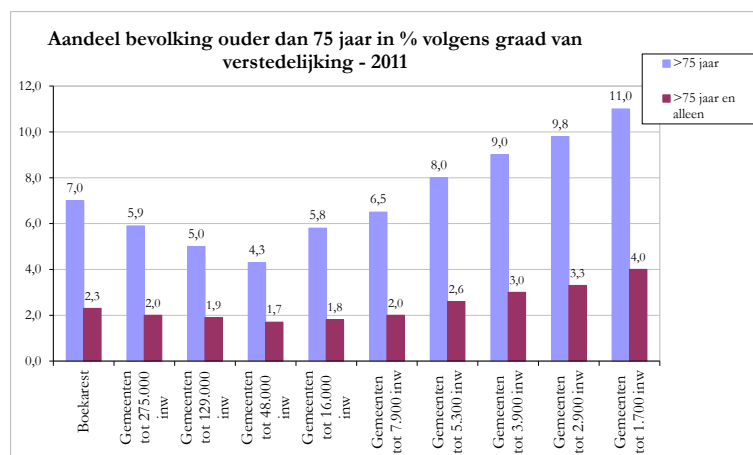
Dit contrast wordt nog duidelijker in grafiek 8, waarin het aandeel 65+ per 100 18- tot 64-jarigen wordt weergegeven voor de diverse omgevingen. De grijze druk is 2,5 keer hoger in ruraal gebied dan in steden

of respectievelijk 41 65+ per 100 18- tot 64-jarigen en 15 65+ per 100 18- tot 64-jarigen.

Grafiek 8 Afhankelijkheidsgraad of grijze druk - Onderzoeksrapport 2014

Een zelfde scherpe tweedeling is te zien in de spreiding van de 75+ bevolkingsgroep. Ondanks een lagere levensverwachting woont de 75+ bevolking voornamelijk in ruraal gebied: 11% van de rurale bevolking is 75+ en 1/3de daarvan woont alleen.

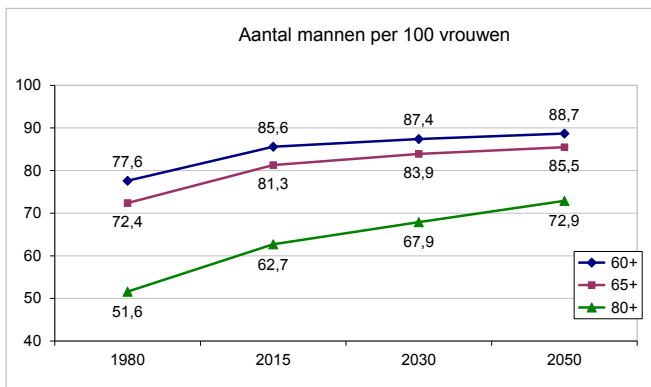
Grafiek 9 Spreiding 75+ - Onderzoeksrapport 2014

VERVROUWELIJING VAN DE VERGRIJZING
De levensverwachting van vrouwen ligt met bijna

DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

79 jaar, 7,5 jaar hoger dan deze van de Roemeense mannen. Dit wordt mooi geïllustreerd in grafiek 10, waar het aantal mannen per 100 vrouwen in beeld wordt gebracht.

Grafiek 10 Aantal mannen per 100 vrouwen - VN bevolkingscijfers

Hoewel mannen aan een inhaalbeweging bezig zijn, zijn er op latere leeftijd meer vrouwen dan mannen. Dit impliceert een hoger aantal alleenstaande vrouwen. Dit gegeven lijkt ook uit te stralen op het armoederisico bij oudere vrouwen. Zij lopen 1,5 keer meer kans om in armoede terecht te komen dan mannen.

	Totaal	Mannen	Vrouwen
Alle leeftijden	37,3	36,5	38,1
65+	33,3	25,8	38,4
75+	39,0	28,8	45,0

De belangrijkste factoren gerelateerd aan het armoederisico zijn:

- De samenstelling van het gezin
- De grootte van het gezin
- De omgeving (stedelijk-ruraal) en de regio waar men woont
- Het type en hoogte van het pensioen

PENSIOENEN

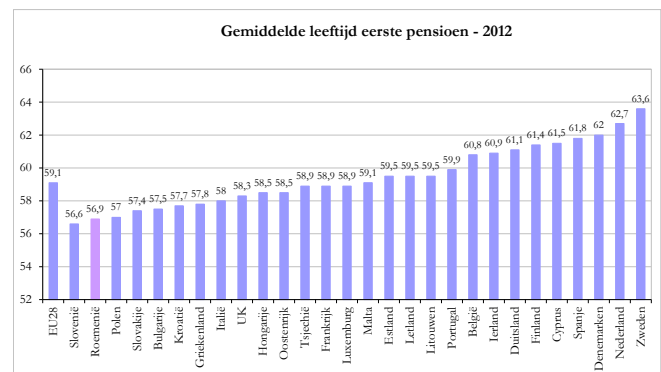
Het Roemeens pensioensysteem bestaat uit vier pijlers:

- Pijler 1: een wettelijk publiek (staats) pensioen met een repartitie systeem (werknemers betalen voor

pensioenen van gepensioneerden). De financiering van pensioenpijler 1 is een verplichte afhouding op het brutoloon van werknemers: 20,8% door werkgevers en 10,5% door werknemers.

- Pijler 2: een wettelijk privaat (individueel) pensioen met een kapitalisatie systeem (werknemers bouwen voor zichzelf een pensioen op). Pensioenpijler 2 ging van start in 2008. Op dat ogenblik was het verplicht voor werknemers jonger dan 35 jaar en optioneel voor 36-45 jarigen. Momenteel is de bijdrage 6% van het brutoloon en wordt in mindering gebracht van de 10,5% van pijler 1. Op deze manier blijft de werknemersbijdrage hetzelfde, echter een beperkter gedeelte gaat naar de algemene kas. Naar schatting maken 2,6 van de in totaal 4,5 miljoen werknemers hier gebruik van.
- Pijler 3: is een optionele pensioensopbouw door bedrijven
- Pijler 4: is een optionele individuele pensioensopbouw.

De pensioengerechtigde leeftijd in 2015 is 60 jaar voor vrouwen en 65 jaar voor mannen. De leeftijd voor vrouwen wordt geleidelijkaan opgetrokken tot 65 jaar tegen 2030. Het aantal jaren dat er bijdragen dienen betaald worden is 30 jaar voor vrouwen en 35 jaar voor mannen. In realiteit is de leeftijd waarop een eerste pensioen ontvangen wordt gemiddeld 56,9 jaar in Roemenië (cijfers voor 2012): voor vrouwen is dit 56 jaar en voor mannen 58 jaar. Roemenië bevindt zich onderaan in de EU28 rangorde.

Grafiek 11 Gemiddelde leeftijd eerste pensioen - Eurostat (Ifso_12agepens)

Deze relatief lage pensioenleeftijd wordt bevestigd in de bijzondere Eurobarometer 378 (2011/2012) m.b.t.

DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

actief ouder worden. Op de vraag welke de verplichte leeftijd voor pensioen zou moeten zijn antwoordden de ondervraagde Roemenen 59,5, wat 4 jaar onder het EU27 gemiddelde ligt van 64 jaar. Het percentage Roemenen dat niet akkoord gaat met de verhoging van de pensioenleeftijd is 87%, terwijl dit in de EU27 60% is.

In totaal zijn er 5.334.003 gepensioneerden met een uitkering (cijfers september 2016), hiervan zijn er:

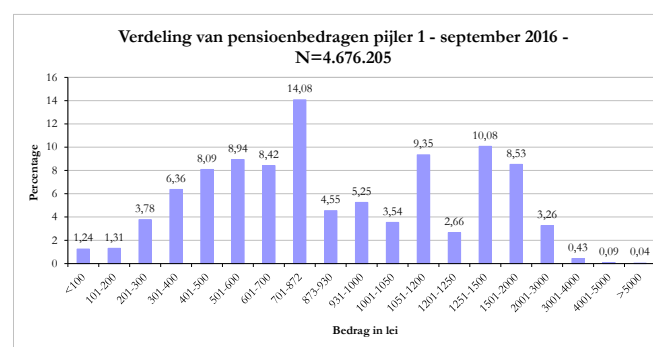
- 4.676.205 pensioenen op basis van pijler 1 met een gemiddeld pensioen van 211 euro/maand;
- 409.398 landbouwpensioenen: een uitdovend voorgaand pensioenstelsel dat in 2000 werd stopgezet met een gemiddeld pensioen van 87 euro/maand;
- 248.400 IOVR pensioenen (oorlogsslachtoffers en nabestaanden) met een gemiddeld pensioen van 52 euro/maand.

Het gemiddeld pensioen in pijler 1 bedraagt 930 lei/maand of 211 euro/maand, wat betekent dat het gemiddelde 73 euro/maand, onder het minimum inkomen ligt van 284 euro/maand. Opvallend is dat vrouwen ongeveer 10 à 12% minder pensioen krijgen.

Tabel 2 Pijler 1 pensioenen (cijfers nationaal agentschap voor pensioenen)

	Aantal	Gemiddeld pensioen september 2016 in euro
pensioengerechtigde leeftijd	3.458.057	242
waarvan vrouwen	1.905.255	213
vervroegd pensioen	22.506	251
waarvan vrouwen	13.444	237
gedeeltelijk vervroegd pensioen	71.616	144
waarvan vrouwen	37.960	132
invaliditeit	613.99	130
waarvan vrouwen	273.294	117
nabestaanden	509.581	109
sociale hulp	446	53
waarvan vrouwen	296	52

Van de pijler 1 gepensioneerden zijn er 464.280 mensen of 11% met een sociale uitkering met een gemiddeld inkomen van 142 lei/maand. Voor de gepensioneerden in het oude landbouwsysteem zijn er 104.535 met een sociaal pensioen van gemiddeld 91 lei/maand. Aan het andere uiterste genieten ongeveer 8.000 mensen van een 'riant' pensioen. In september 2016 werden bijvoorbeeld diplomatenpensioenen uitgekeerd van gemiddeld 5.316 lei/maand, 553 parlementaire pensioenen van gemiddeld 3.030 lei/maand en 3.247 pensioenen voor procureurs en rechters van gemiddeld 10.149 lei/maand. Voor pijler 1 pensioenen bevindt 14% zich in een schijf van 701 en 872 lei/maand.

Grafiek 12 Verdeling van pensioenbedragen - nationaal agentschap pensioenen

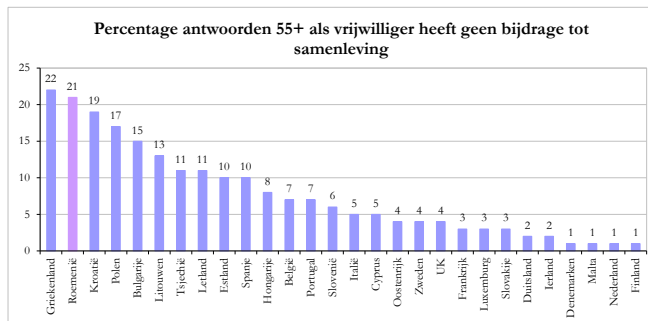
HOUDING T.A.V. OUDER WORDEN

In de eerder genoemde bijzondere Eurobarometer werd ook gevraagd op welke leeftijd iemand als 'oud' kan bestempeld worden. Voor Roemenië was dit 60,5 jaar,

DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

terwijl het EU27 gemiddelde lag op bijna 64 jaar. Op de vraag of 55+ als vrijwilliger bijdragen in de Roemeense samenleving, antwoordde 28% een grote bijdrage, 33% een kleine en 21% helemaal geen bijdrage. De overgebleven 18% had geen idee. In vergelijking tot de rest van Europa scoort Roemenië niet goed op dit moment.

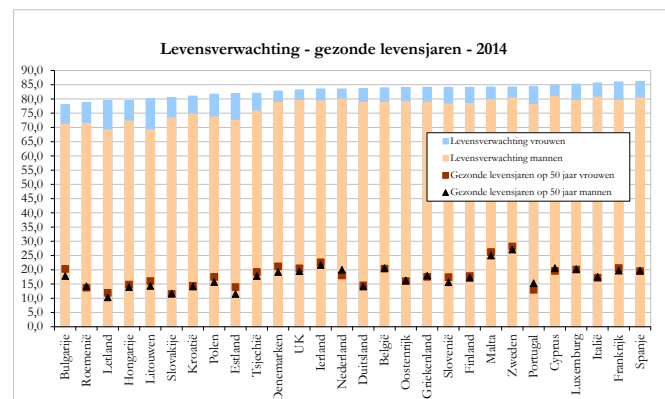
Grafiek 13 Bijdrage van 55+ aan samenleving - Eurobarometer 378

De 'Active Ageing Index' van 2014 plaatst Roemenië m.b.t. sociale participatie van ouderen op 26ste plaats in Europa net voor Bulgarije en Polen. Voor deze indicator werd onder andere vrijwilligerswerk, zorg voor (klein)kinderen, zorg voor (groot)ouders, politieke betrokkenheid en deelname aan sociale activiteiten in rekening gebracht. Zo geeft:

- 5 à 6% van de 65+ in Roemenië aan zich in te zetten als vrijwilliger (EU: 26%)
- 4 à 5% van de 65+ in Roemenië zegt deel te nemen aan sociale activiteiten (EU: 32%)
- De historisch negatieve perceptie van vrijwilligerswerk lijkt vandaag nog door te werken.

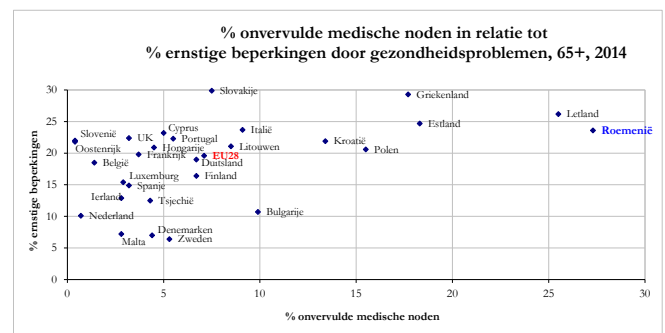
GEZONDHEIDSSTATUS

Een stijgende levensverwachting geeft nog geen indicatie voor de gezondheidsstatus van mensen. Eerder zagen we al dat de levensverwachting stijgt, maar Roemenië bevindt zich nog aan het uiteinde van de EU25 landen. 50-jarige Roemeense mannen hebben statistisch nog 21,5 jaar voor de boeg, maar 14,2 ervan in goede gezondheid. Op dezelfde leeftijd is dit voor vrouwen respectievelijk 29 en 13,7 jaar. Met andere woorden: vrouwen leven langer maar gezonde levensjaren volgen niet.

Grafiek 14 Levensverwachting t.o.v. gezonde levensjaren - 2014 Eurostat

Eurostat berekende voor de EU28 landen de perceptie van 65+ over hun eigen gezondheid. In Roemenië geeft 22,6% van de 65+ bevolking aan zich in een slechte gezondheidstoestand te bevinden. Drie landen met een lagere levensverwachting scoren slechter op het vlak van slecht ervaren gezondheidstoestand. Acht landen met een hogere levensverwachting scoren slechter op het vlak van slecht ervaren gezondheidstoestand. Roemenen van 65+ plaatsen zich daarmee in de Europese middenmoot van zelf slecht ervaren gezondheid.

Grafiek 16 Ervaren beperkingen t.o.v. onvervulde medische noden - 2014 - Eurostat

Ook speelt emigratie hier een belangrijke rol. Ongeveer 15.000 Roemeense medici werken in het buitenland. Onder hen een 600-tal in België. In 2014 alleen al waren er 2.450 medici die Roemenië verlieten, waarvan 1/5de familiedokters. In maart 2015 werd berekend dat er een tekort van ongeveer 550 dokters zou zijn, dit voornamelijk in ruraal gebied.

DOSSIER Vergrijzing in Roemenië

ROL VAN ADR-VLAANDEREN EN THE OPEN NETWORK FOR COMMUNITY DEVELOPMENT

De graad van zelf ervaren gezondheidssituatie, het lager aantal gezonde levensjaren, minder sociale betrokkenheid van 65+ zijn een aantal aspecten die voor verbetering vatbaar zijn. Uitdagingen waarmee ADR/TON groepen aan de slag kunnen, door bijvoorbeeld in te zetten op:

- de uitbouw van sociaal-medische centra met toegankelijke en betaalbare gezondheidszorg (ADAM - Asociația De Ajutor Mutual);
- de uitbouw van thuiszorg;
- de uitbouw van Vizidom (vizite la domiciliu of ziekenbezoek);
- de uitbouw van mannen- en vrouwenbewegingen;
- het sensibiliseren van jeugdorganisaties (AGLT - Asociația Grupurilor Locale de Tineret);
- het aanbieden van perspectief voor jongeren om zorgtaken op zich te nemen in de eigen regio;
- het versterken van de samenwerking met OMENIA, de grootste ouderenvereniging in Roemenië;
- Opzetten ouderverenigingen i.s.m. OMENIA;
- Sociale restaurants voor alleenstaande bejaarden.

ADR-Vlaanderen en TON ondertekenden begin januari 2017 een samenwerkingsovereenkomst met

OMENIA, de grootste ouderenvereniging in Roemenië (<http://www.fn-omenia.ro/>). De voorzitter van ADR-Vlaanderen en The Open Network, Jozef Goebels, werd in 2016 opgenomen als erelid in de Raad van Bestuur van OMENIA. Deze nationale koepelorganisatie telt 1,4 miljoen leden, heeft 38 provinciale afdelingen en ondersteunt 142 lokale sociale diensten voor gepensioneerden (of CARP - Casa de Ajutor Reciproc a Pensionarilor). Naast financiële en materiële steun, organiseren de koepel en de lokale afdelingen sociale diensten die ouderen uit hun isolement halen.

De samenwerking met OMENIA bestaat uit twee luiken: een meer algemene afspraak om gemeenschappelijke projecten te ontwikkelen op nationaal en lokaal vlak, en een protocol om concrete acties te ontwikkelen in thuiszorg. In de nabije toekomst zullen intensieve contacten tussen lokale TON en OMENIA groepen ontwikkeld worden. Door wederzijdse ondersteuning komen de noden en behoeften van de ouderen beter in beeld en krijgt actie op het terrein verder vorm.

Info: Patrick Van den Nieuwenhof, patrick.vandennieuwenhof@adrvlaanderen.be

